

(ISSN: 2602-4047)

Kaymaz, M. (2026). Yoksulluk, Din Ve Manevi Danışmanlık, *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 11(31), 134-148.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoecc.2897>

Article Type (Makale Türü): Araştırma Makalesi

YOKSULLUK, DİN VE MANEVİ DANIŞMANLIK

Murat KAYMAZ

Muş Alpaslan University, Muş, Türkiye, m.kaymaz@alparslan.edu.tr

ORCID:0000-0003-1366-7827

Gönderim tarihi: 05.01.2026

Kabul tarihi: 27.02.2026

Yayım tarihi: 15.03.2026

Öz

Yoksulluk, din ve manevi danışmanlık disiplinleri arasında, bireyin refahı ve psikolojik dayanıklılığı bağlamında köklü bir etkileşim bulunmaktadır. Yoksulluğu yalnızca maddi kaynakların yetersizliğiyle sınırlı bir ekonomik problem olarak değil; ruhsal, duygusal ve manevi boyutları kapsayan çok katmanlı bir mahrumiyet olgusu olarak ele almak gerekmektedir. Literatürdeki psikolojik ve epidemiyolojik araştırmalar, düşük sosyoekonomik düzeyin bireylerin ruhsal esenliği üzerinde kısıtlayıcı bir rol oynadığını; özellikle depresif bozukluklar, anksiyete, kronik stres ve öz değer kaybı gibi riskleri belirgin şekilde artırdığını ortaya koymaktadır. Bu zorlu tablo karşısında din ve maneviyat, yoksullukla mücadelede stratejik bir "bilişsel sermaye" ve koruyucu destek kaynağı olarak işlev görmektedir. İnanç sistemleri, bireylere yaşadıkları yoksunlukları anlamlandırma (teodise) imkânı sunarak; umut, teselli ve ontolojik güvenlik sağlamakta, bu da yoksulluğun yıkıcı etkilerine karşı psikolojik direnci güçlendirmektedir. Ayrıca İslamiyet özelinde zekât, sadaka ve vakıf gibi müesseseler, toplumsal dayanışmayı tesis ederek yoksulların sosyal dışlanma hissini hafifletmektedir. Çalışma kapsamında, manevi danışmanlık hizmetlerinin yoksullukla mücadelede bireylere sağladığı psikososyal ve ruhsal destek mekanizmaları analiz edilmektedir. Sonuç olarak, yoksullukla mücadelenin yalnızca makroekonomik araçlarla değil, inanç ve maneviyat temelli profesyonel danışmanlık pratikleriyle desteklenmesinin yaşam kalitesini artırmada kritik öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Bu bütüncül yaklaşım, dezavantajlı grupların ruh sağlığını korumada ve toplumsal adaletin sağlanmasında tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir.

Anahtar kelimeler: Yoksulluk, Din, Psikoloji, Maneviyat, Manevi Danışmanlık.

Sorumlu Yazar: Lecturer, Murat Kaymaz, Muş Alpaslan University, m.kaymaz@alparslan.edu.tr

Etik Kurul Onayı: Buraya etik kurul onayının alındığı kurum adı, gün/ay/yıl olarak tarih ve sayısı yazılmalıdır. Çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir.

İntihal/Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

POVERTY, RELIGION AND SPIRITUAL COUNSELING

ABSTRACT

There is a deep-rooted interaction between the disciplines of poverty, religion, and spiritual counseling in the context of individual well-being and psychological resilience. Poverty should be addressed not merely as an economic problem limited to the insufficiency of material resources, but as a multi-layered phenomenon of deprivation encompassing spiritual, emotional, and psychological dimensions. Psychological and epidemiological research in the literature reveals that low socioeconomic status plays a restrictive role in individuals' mental well-being; specifically, it significantly increases risks such as depressive disorders, anxiety, chronic stress, and loss of self-esteem. Against this challenging backdrop, religion and spirituality function as a strategic "cognitive capital" and a protective source of support in the struggle against poverty. Belief systems provide individuals with the opportunity to find meaning in the deprivations they experience (theodicy); they offer hope, solace, and ontological security, which strengthens psychological resistance against the destructive effects of poverty. Furthermore, specific to the Islamic tradition, institutions such as zakat, sadaqah, and foundations (waqf) establish social solidarity and alleviate the sense of social exclusion among the poor. Within the scope of this study, the psychosocial and spiritual support mechanisms provided to individuals by spiritual counseling services in the fight against poverty are analyzed. Consequently, it is emphasized that supporting the struggle against poverty not only with macroeconomic tools but also with professional counseling practices based on faith and spirituality is of critical importance in enhancing the quality of life. This holistic approach plays a complementary role in protecting the mental health of disadvantaged groups and ensuring social justice.

Keywords: Poverty, Religion, Psychology, Spirituality, Spiritual Counseling.

GİRİŞ

Yoksulluk, insanlığın varoluşundan bu yana süregelen, yalnızca maddi kaynakların ve geçim vasıtalarının yetersizliğiyle değil, aynı zamanda bireylerin sosyal, kültürel ve psikolojik imkânlardan mahrum kalmasıyla da karakterize edilen çok boyutlu evrensel bir olgudur (Murali ve Oyebodye, 2004, s. 216; Kafalı, 2015, s. 109). Salt ekonomik bir eksiklik veya açlık sınırında yaşamak olarak değerlendirilemeyecek olan bu durum, insanın temel insani haklarından ve gereksinimlerinden yoksun kalmasının ötesinde, insan onuruna ve öz saygısına yönelik "sembolik bir şiddet" içermektedir (Macit, 2014, s. 104-107; Şahin ve Yılmaz, 2023, s. 3). Bu bağlamda yoksulluk; bireylerin ve toplumların yaşam kalitesini derinden sarsan, sosyal dışlanmaya ve eşitsizliğe zemin hazırlayan, en nihayetinde de psikolojik iyi oluşu doğrudan tehdit eden bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin ve Yılmaz, 2023, s. 4; Köroğlu, 2022, s. 111). Psikolojik ve biyopsikososyal bir varlık olan insan için yoksulluğun getirdiği kısıtlılıklar ciddi bir stres kaynağı oluşturmaktadır (Taşdemir, 2014, s. 76). Alan yazındaki klinik ve sosyolojik bulgular; yoksulluğun bireylerde kronik stres, anksiyete, majör depresyon, düşük özsaygı ve umutsuzluk gibi ruh sağlığı problemlerinin gelişiminde kısıtlayıcı ve tetikleyici bir rol oynadığını güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır (Murali ve Oyebodye, 2004). Gündelik hayatta temel ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli bir yaşam mücadelesi veren yoksul bireyler, bir yandan yetersizliklerle baş etmeye çalışırken diğer yandan değersizlik, utanç, çaresizlik ve geleceğe dair yoğun kaygı gibi ağır duygusal yüklerin altında ezilmektedir (Şahin ve Yılmaz, 2023, s. 1. 14). Söz konusu zorlu tablo, yoksul kesimlerin özsaygılarına ve ontolojik güvenliklerine yönelik bu tehdidi bertaraf etmeleri için güçlü bir başa çıkma mekanizmasına veya "bilişsel bir telafiye" ihtiyaç duymalarına neden olmaktadır (Macit, 2008, s. 107). İşte bu kırılma noktasında din ve maneviyat, yoksulluğun bireyler üzerinde yarattığı psikolojik tahribatı onarmada ve yaşama karşı psikolojik direnci artırmada önemli bir "bilişsel sermaye" ve sığınak olarak devreye girmektedir (Altay, 2020, s. 1118; Macit, 2014, s. 107. 110). Din, bireylere yaşadıkları zorlukları, acıları ve çelişkileri anlamlandırma (teodise) imkânı sunarak, yoksulluğun onur kırıcı etkilerini hafifletmekte; onlara umut, sabır ve teselli kaynağı olmaktadır (Macit, 2008, s. 111). İnanç sistemi, yoksulların mevcut dünyayı daha çekilebilir ve tahammül edilebilir hale getirmesini sağlarken; zekât, sadaka ve vakıf gibi dini müesseseler aracılığıyla tesis edilen toplumsal dayanışma ağı, yoksulların kendilerini yalnız ve dışlanmış hissetmelerinin önüne geçmektedir (Yenen, 2015, s. 102; Bilen ve Terzi, 2019, s. 133. 137). Dolayısıyla dini ve manevi değerler, yoksulluk karşısında salt pasif bir kabullenışten ziyade, bireyin bu durumla psikolojik düzeyde baş etmesini sağlayan bir terapi, sığınak ve "kendiliğini ayakta tutma" işlevi görmektedir (Altay, 2020, s. 1130; Macit, 2014, s. 112. 114).

Bu çalışma, yoksulluk olgusuna psikoloji ve din bilimleri disiplinlerinin kesişim noktasından yaklaşarak, yoksulluğun psikolojik etkilerini ve dinin bu çetin süreçteki sağaltıcı, koruyucu rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Mevcut literatürden elde edilen bulgular ışığında, dezavantajlı grupların ruh sağlığını korumada ve yaşam kalitelerini artırmada manevi danışmanlık hizmetlerinin nasıl bir psikolojik destek mekanizması olarak konumlandırılabilceği tartışılmaktadır. Çalışma, yoksullukla mücadelede yalnızca makroekonomik araçların değil, inanç ve maneviyat temelli psikolojik destek sistemlerinin de dikkate

alınmasının gerekliliğini ortaya koyarak hem akademik literatüre hem de uygulamalı danışmanlık pratiklerine katkı sunmayı hedeflemektedir.

YOKSULLUK, DİN VE MANEVİ DANIŞMANLIK BAĞLAMINDA KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Yoksulluk Nedir ?

Yoksulluk, toplumun karşılaştığı karmaşık bir sorun olup çeşitli tanımlarla ele alınabilmektedir. Yoksulluk, temel ihtiyaçların karşılanamadığı ve asgari yaşam standardının altında kaldığı durum olarak tanımlanabilir. Bu tanımın ötesinde, yoksulluğun ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik boyutları da bulunmaktadır. Yoksulluğun tanımı, genellikle gelir düzeyi, işsizlik oranı, eğitim seviyesi, sağlık koşulları ve sosyal güvence gibi faktörlere dayanmaktadır. Bir kişinin yoksulluk içinde olduğunu belirlemek için, sadece gelir düzeyine değil, aynı zamanda yaşam kalitesine, erişilen hizmetlere ve sosyal katılıma da bakmak gerekmektedir. Yoksulluk, bir bireyin veya topluluğun hayati ihtiyaçlarını karşılayamaması ve asgari yaşam standartlarına ulaşamaması durumu denilebilir. Bu durum, gelir düzeyi, işsizlik, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi faktörlerle belirlenmektedir (Aykaç, Dağdemir, ve Gündoğdu, 2019, s. 124). Yoksulluk, insanların onurlu bir hayat devam ettirmeleri için gerekli olan temel ihtiyaçlardan yoksun olmalarıdır; bu, gıda, su, giyecek, barınma, sağlık hizmetleri ve güvenlik gibi ihtiyaçlardır. Ayrıca ekonomik, sosyal, politik ve psikolojik alanlarda yetersizlik de içermektedir. (Oktik, 2008, s. 25). Yoksulluk yalnızca maddi kaynakların eksikliği ile sınırlı olmamakta, aynı zamanda kültürel ve sosyal kaynaklardan da yoksunluğu içermektedir. Yoksulluk kişinin toplum içindeki yerine, katılımına ve fırsatlarına da etki etmektedir. Bu nedenle, yoksulluğun ele alınması ve azaltılması için çok boyutlu bir yaklaşım gerekmektedir (Karacan, 2017, s. 58-59).

Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluğun nedenlerini analiz ederken, toplumların coğrafi konumları ve tarihsel süreçlerinin etkisi oldukça önemlidir. Yapılan araştırmalarda, yoksulluğun kökenlerinde servet dağılımının ve bununla birlikte gelir dağılımının eşitsizliği büyük bir rol oynamaktadır. Ayrıca, nüfus büyüklüğü, hane halkı büyüklüğü, bireylerin yaşları ve eğitim seviyeleri gibi demografik faktörler de yoksulluğun yayılmasında etkilidir. Üretim ve iş gücü piyasasının özellikleri, istihdam ve ücret koşulları da yoksulluğun sebepleri arasında yer alır. Ekonomik krizler, doğal afetler, politik olaylar ve ekonomik politika uygulamaları gibi dış etmenler de yoksulluğun derinleşmesine veya yayılmasına katkı sağlayabilir. Bu unsurların karmaşıklığını anlamak, yoksulluğun tarihsel geçmişini gözünde bulundurup bu soruna kalıcı çözümler geliştirmek için önemlidir. Bu bağlamda, sadece ekonomik politikalarla sınırlı kalmadan, bununla birlikte toplumsal ve politik yapıları da dikkate almak gerekmektedir. Yoksulluğun çözümüne yönelik stratejiler oluşturulurken, bu faktörlerin birbirleriyle nasıl etkileşim halinde olduğu ve yoksulluğun farklı toplumlar ve zaman dilimlerinde nasıl değiştiği de göz önünde bulundurulmalıdır (Şenses, 2004, s. 14).

Kapitalist sistemin yapısal özellikleri yoksulluğun sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır. Klasik iktisat teorisindeki "kıt kaynaklar, sınırsız ihtiyaçlar" prensibi, kapitalist sistemin temelinde yer alır ve bu sistemin sürdürülebilirliğinin zenginlik ve yoksulluk arasındaki dengenin korunmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik, kapitalist ekonomilerde kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasına ve büyümenin teşvik edilmesine katkıda bulunabilmektedir. Zira, zengin kesimlerin daha fazla tüketim yapması ve yatırım yaparak ekonomiyi canlandırması beklenmektedir. Ancak, aşırı gelir eşitsizliği, yoksulluğun derinleşmesine ve toplumsal dengenin bozulmasına neden olabilmektedir. Ekonomik krizlerin yönetimini ve sonuçlarını da bu görüşle ilişkilendirmek mümkün görünmektedir. Kriz dönemlerinde, bazı kesimlerin geliri ve zenginliği azalırken, diğerleri için fırsatlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, zengin kesimlerin krizden fayda sağlayarak daha fazla zenginleşmesine ve yoksulların ise daha fazla yoksullaşmasına neden olabilmektedir. Ancak, bu argüman sadece bir bakış açısını yansıtmaktadır. Kapitalist sistem içinde yoksulluğun nedenlerini ve sonuçlarını değerlendirmek için çok yönlü bir yaklaşım gerekmektedir. Örneğin, sosyal politikalar, eğitim ve işgücü piyasasının düzenlenmesi gibi faktörler de yoksulluğun azaltılmasında önemli rol oynayabilmektedir. Kapitalist sistemdeki gelir eşitsizliği ve ekonomik krizlerin yoksulluğu artırabileceği doğrudur, ancak bu durumun nedenleri ve sonuçları üzerine yapılan analizlerin çok yönlü olması gerekmektedir (Karacan, 2017, s. 62-63). Dünyada yaşanan 1929 Büyük Buhran, 1973 Petrol Krizi, 2008 Mortgage Krizi, ülkemizde gerçekleşen 2001 ekonomik krizi ve diğer birçok gerçekleşen krizler incelendiği zaman, ekonomik krizlerin bireylerin ve toplumların yoksullaşmasına etki ettiğini görülmektedir. Bu ekonomik krizlerin devamında gelen ülkelerin borçlanması, işsizliğin artması, milli gelirlerinin düşmesi ekonomik krizlerin yoksulluk üzerindeki etkilerini en iyi gösteren unsurlardan birisi olmaktadır.

Yoksulluğun bir diğer ana nedenlerinden biriside "işsizlik" olarak görülmektedir. Yoksul kişilerin büyük çoğunluğunun işsizlerden oluştuğu görülmektedir (Öztürk ve Öztürk , 2010, s. 59). İşsizlik, kişilerin piyasada belirlenen ücret düzeyinde çalışmak istemesine rağmen iş arayıp bulamaması nedeniyle çalışmamasıdır diye tanımlanmaktadır. Geçimini sağlayacak alternatif bir gelir elde eden ve yeni bir iş aramayan kişilere işsiz denilmemektedir (Karadeniz, 2017, s. 171). İşsizliğin kişinin geliriyle ve kişinin gelirinin ise yoksullukla doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Yani işsizliğin yoksulluğu nasıl yarattığının cevabı gelir kaybıdır denilmektedir. İşsizliğin yarattığı gelir kaybı ile beraber kişiler geçimlerini sağlayacak yeterli gelire sahip olamamaktadır. Bireylerin işsizliklerinin bir süre sonra devamlı işsizliğe dönüşebildiği görülmektedir. İşsizliğin meydana getirdiği yoksulluk, kişiyi istihdam edecek araçlara uzaklaştırmaktadır. Bir süre sonra işsiz olan kişi "yoksulluk tuzağına" düşmektedir. Çünkü "toplumun en yoksul kesimini oluşturan işsizler" (Çalışkan, 2010/2, s.95) yoksul mahallelerde yaşayarak, düşük kaliteli konutlarda oturarak, yetersiz finansmanla toplu taşıma ve diğer hizmetlere sınırlı erişim sağlamaktadır. Tüm bu durumlar iş bulmasını zorlaştırmakta ve işsizliği sürekli hale getirmektedir (Şenkal, 2021, s. 47).

Deprem, sel, yangın, kuralık, heyelan vb. doğal afetler yoksulluğun bir başka nedeni sayılmaktadır. Doğal afetler insanların yaşam standardını farklı düzeylerde etkilemektedir. Doğal afetlerin etkisi, meydana geliş şekli ve konumu farklılık göstermektedir (Sarısoy ve Koç, O 2010 , s. 330). Kuraklık, sel, fırtına gibi doğal afetlerden dolayı tarım arazilerinin zarar görmesi tarıma temelli ekonomiler için ciddi gelir kaybına yol açmaktadır

(Karadeniz, 2017, s. 174). Doğal afetler sonucu ortaya çıkacak olan istikrarsız gıda arzı, ülke ekonomisinde olumsuzluğa neden olmaktadır. Ürün çeşitliliğinin olumsuz etkilenmesi piyasaya daha az yiyecek ve içecek arzına sebep olmaktadır. Bundan dolayı yoksul insanlarda güvensizlik meydana gelmektedir (Şenkal, 2021, s. 48)

Küresel ölçekteki siyasi istikrarsızlıklar, çatışmalar ve terör olayları, yoksulluğu tetikleyen ve derinleştiren en temel dışsal dinamikler arasında yer almaktadır. Savaş ve terör ortamı, bir yandan kamu kaynaklarının bu olağanüstü durumların finansmanına ve güvenliğe aktarılmasına neden olurken, diğer yandan eğitim ve sağlık gibi hayati öneme sahip sosyal kamu harcamalarının kısıtlanmasına yol açmaktadır. Bu süreçte bireyler; yaşamlarını idame ettirmek için ihtiyaç duydukları sağlık ve birikmiş servet gibi temel kazanımlarını yitirmekte, bu da toplumsal refahın hızla çökmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle çatışmaların etkisiyle bakıma muhtaç birey sayısındaki artış ve insanların can güvenliği endişesiyle daha güvenli bölgelere göç etmek zorunda kalması, yoksulluk sarmalını çok daha geniş bir kitleye yaymaktadır. Dolayısıyla savaş, iç çatışma ve terörizm, sadece fiziksel bir yıkım değil, aynı zamanda kitlesel bir yoksullaşma süreci olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçün etkisiyle beraber ciddi anlamda gelir adaletsizliği ve kaynak bölüşümü sorunları meydana gelmektedir (Sarısoy ve Koç, Ocak-Haziran 2010, s. 330). Yoksulluğun diğer nedenlerini ise; sosyal güvencesizlikler, gelir dağılımının adaletsizliği artması, demografik yapıdaki değişimler, vergi sisteminin adil olmaması, yüksek faiz ve rant ekonomisi, herhangi bir işte çalışamayacak durumda olan engelli sayısının fazla olması, insanlar arasındaki yetenek farklılıkları, devlet teşviklerinin yetersizliği, olarak sayılabilmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009, s. 2668).

Yoksulluğun Psikolojisi

Yoksulluğun birey ve toplum üzerindeki tahribatı, sadece maddi bir imkânsızlık değil, aynı zamanda ruh sağlığını derinden sarsan bir krizdir. Epidemiyolojik bulgularla da sabitlendiği üzere yoksulluk; çaresizlik, kontrol kaybı ve yaşama enerjisinin tükenmesiyle kişiyi adeta kuşatma altına almaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu sorun, sanayi devrimiyle birlikte daha keskin bir görünürlük kazanmış; günümüzde ise ekonomik büyümenin yavaşlaması ve pazar odaklı toplumsal dönüşümlerle birlikte aile içi şiddet, boşanma ve işsizlik gibi mikro düzeydeki travmaların ana kaynağı haline gelmiştir. Yapılan araştırmalar, yoksulluk ile psikiyatrik bozukluklar arasında doğrudan bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle işsizlik durumu; madde bağımlılığı riskini dört kat, depresyon olasılığını ise iki kat artırarak bireyi bir "yoksulluk tuzağına" hapsedmektedir. Bu süreçten en ağır yarayı ise toplumun en hassas kesimleri olan kadınlar, çocuklar ve yaşlılar almaktadır; bu gruplarda özsaygı kaybı ve sosyo-psikolojik uyumsuzluklar çok daha sık gözlenmektedir. Bireyi biyopsikososyal bir bütün olarak ele aldığımızda yoksulluk, sadece insanca bir yaşamı engellemekle kalmayıp zihinsel sağlığı da doğrudan tehdit eden yapısal bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır (Taşdemir, 2014, s. 74). Yoksulluk ile ruhsal sağlık arasındaki ilişkiyi vurgulayan önemli bir nokta bulunmaktadır. Yoksulluk sadece maddi boyutla alakalı değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal etkileriyle de ilişkilendirilmesi gereken bir konu olmaktadır. Yoksulluğun, ruhsal sağlık sorunlarının hem bir belirleyicisi hem de sonucu olabileceği göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Bu durum, yoksullukla mücadele stratejilerinin sadece ekonomik çözümlerle sınırlı kalmaması gerektiğini göstermektedir. Psikolojik ve sosyal desteklerin sağlanmasının da önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu tür bir

yaklaşımın, toplumsal eşitsizlikleri azaltmada ve daha sağlıklı bir toplumun oluşturulmasında kritik bir rol oynayabileceği unutulmamalıdır (Murali ve Oyebode, 2004, s. 216). II. Dünya Savaşı'ndan sonra ruhsal bozukluklardaki artış, yapılan araştırmalarda çevre, sosyo-ekonomik durum ve hastalık arasındaki ilişkilerin ortaya çıkarılmasına yol açmıştır (Taşdemir, 2014, s. 74). 1958 yılında yapılan araştırmalarda ise yoksulluk deneyimi ile duygusal bozuklukların yüksek oranı arasında doğrudan bir ilişki olduğunu, farklı sosyal sınıflar arasında tedavi yöntemlerinin ve olanaklarının farklı olduğunu göstermiştir. Birçok kişi, hastalıkla ilgili sosyo-ekonomik sınıf eğrisinin çoğunlukla sağlık hizmetlerine erişim farklılıklarıyla açıklanabileceğini varsaymaktadır (Murali ve Oyebode, 2004, s. 216-217). Yoksulluk sadece maddi boyutla sınırlı değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal etkileriyle de ilişkilendirilmesi gereken bir konu olarak karşımıza çıkıyor. Yoksulluğun, ruhsal sağlık sorunlarının hem bir nedeni hem de sonucu olabileceği gerçeği, stratejilerin sadece ekonomik çözümlerle sınırlı kalmaması gerektiği unutulmamalıdır. Dolayısıyla, psikolojik ve sosyal desteklerin de sağlanması gerektiği önemli bir noktadır. Bu yaklaşımın, toplumsal eşitsizlikleri azaltmada ve daha sağlıklı bir toplumun oluşturulmasında kritik bir rol oynayabileceği unutulmamalıdır. Toplumsal eşitsizlik ve yoksulluğun sağlık üzerinde açıkça olumsuz etkileri bulunmaktadır. Yoksulluğun özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde durmak gerekmektedir. Bu gruplarda sosyo-psikolojik uyumsuzluklar, sosyal beceri eksikliği, umutsuzluk ve özsaygı kaybı gibi sorunların daha sık yaşandığına dikkat çekmek gerekmektedir. Ayrıca, depresyon, somatoform bozukluklar ve şizofreni gibi psikiyatrik hastalıkların yoksullukla ilişkilendirildiği de unutulmamalıdır. Bu durum, yoksulluğun ruhsal sağlık üzerindeki etkilerinin oldukça çeşitli ve derinlemesine olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, yoksullukla mücadelede sadece ekonomik çözümlerin değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik desteklerin de sağlanması gerekmektedir (Murali ve Oyebode, 2004, s. 216-217; Taşdemir, 2014, s. 83).

Yoksulluk, sağlık ve istihdam gibi faktörlerin karmaşıklığı ve birbirleriyle ilişkisi, bunlar arasındaki ilişkiye bakmayı ilginç hale getirmektedir. Sosyal statü ile çeşitli zihinsel bozukluklar arasındaki ilişki, uzun süredir klinisyenler ve araştırmacılar için ilgi odağı olmuştur ve sosyal statünün psikiyatrik hastalık ve engelliği anlamada önemini gösteren geniş bir araştırma bulunmaktadır. Dünya genelinde yapılan epidemiyolojik çalışmalar, zihinsel hastalık ile sosyal sınıf arasında ters bir ilişki olduğunu göstermektedir. Psikiyatrik bozuklukların daha yaygın olarak daha düşük sosyal sınıflardaki insanlar arasında görüldüğü sürekli olarak gösterilmiştir. 1995 yılında Yönetim ve Nüfus Sayımları Ofisi tarafından yayınlanan bir araştırmada, psikiyatrik bozuklukların, nörotik bozukluklar, işlevsel psikozlar ve alkol ve madde bağımlılığı dahil olmak üzere yaygınlığı araştırılmıştır. Yetişkinlerdeki tüm psikiyatrik bozuklukların yaygınlık oranlarındaki farklılıkları açıklamak için istihdam durumu önemli bir faktördür. İşsizlik, diğer sosyo-demografik değişkenler kontrol edildikten sonra madde bağımlılığının olasılık oranını neredeyse dört kat artırdı. İşsizlik ayrıca fobi ve işlevsel psikozun olasılık oranını yaklaşık üç kat artırdı. Depresif epizodun olasılık oranını iki katından fazla artırdı, yaygın anksiyete bozukluğu ve obsesif-kompulsif bozukluğu iki katından fazla artırdı ve karmaşık anksiyete ve depresif bozukluğun olasılık oranını üçte ikisinden fazla artırdı (Murali ve Oyebode, 2004, s. 216-217). Toplumsal eşitsizlik ve yoksulluğun sağlık üzerinde açıkça olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin, bizim görüşümüze

göre, düzeltilmesi mümkündür. İngiltere'de, Ulusal Sağlık Hizmeti'nin sağlık eşitsizlikleri ile ilgili çeşitli bağlantılı sorumlulukları bulunmaktadır, bunlar arasında etkili sağlık hizmetlerine eşit erişimin sağlanması yer almaktadır. Sağlıkta Eşitsizliklerle İlgili Bağımsız Araştırma'nın (Acheson, 1998) bir önerisi, sağlık üzerinde doğrudan veya dolaylı etkisi olabilecek tüm politikaların sağlık eşitsizlikleri üzerindeki etkileri açısından değerlendirilmesi gerektiğiydi. Bu politikalar, daha az iyi durumda olanları destekleyerek, nihayetinde bu eşitsizlikleri azaltacak şekilde oluşturulmalıdır. Sağlık Eşitsizlikleri ile Mücadele Belgesi (Sağlık Bakanlığı, 2001) danışma belgesinde, Hükümet bu konuda ulusal hedefler belirlemiştir. Küresel düzeyde, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü Kalkınma Yardımı Komitesi, yoksulluk ve sosyal hedeflere odaklanan yeni bir kalkınma stratejisini izlemek için küresel bir ortaklık çağrısında bulunmuştur ve Dünya Bankası, yoksulluğa yanıt vermenin çeşitli yollarını önermektedir. Yoksulluk hedefi, 2015 yılına kadar aşırı yoksulluk içindeki insanların oranını yarı yarıya indirmektir. Bu, ekonomik büyümeyi hızlandırarak ve gelir ve servet dağılımını iyileştirerek gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Sosyal hedefler, 2015 yılına kadar bebek ölüm oranını üçte iki oranında azaltmak, tüm ülkelerde evrensel birinci öğretimi sağlamak, 2015 yılına kadar tüm insanlara üreme sağlığı hizmetlerine erişim sağlamak ve 2005 yılına kadar cinsiyet eşitliği konusunda ilerleme kaydetmektir. Bu hedeflere ulaşmak için uluslararası kuruluşlar, bu hedeflere ilgi ve kararlılık gösteren ülkeleri desteklemeli ve ilerlemeyi izleme kapasitelerini güçlendirmelidir. Başarılı bir ekonomi oluşturmak için, yeni zorluklar dayanıklılık, taze düşünce ve cesaret ile karşılanmalıdır. Bu, uzun vadeli kararlar almayı ve daha iyi bir dünya yolunda ilerlemeyi sağlayacaktır (Murali ve Oyebody, 2004, s. 221-222).

Yoksullukla Mücadele Politikaları

II. Dünya Savaşı'ndan bugüne, yoksullukla mücadele sistematik bir yapıya ulaşmış ve ulusal-uluslararası örgütler ve devletler nezdinde popüler bir politika aracına dönüşmüş bulunmaktadır. Savaş döneminden sonra 1980'li yıllara kadar yoksullukla mücadelede refah devleti anlayışı temel yaklaşım olarak benimsenmektedir. 1990'lı yıllara kadar ekonomik kalkınma ön plana çıkmış ve kalkınma politikaları ile yoksulluğun ortadan kalkabileceği düşüncesi hâkim olmaktadır. Ancak sonraları bu büyüme ve kalkınma fikrinin yoksullukla mücadelede tek başına yeterli olmayacağı anlaşılmış olup, insan kapasitesine ve insan sermayesine yatırım yapılması gerektiği fikri hakim olmaktadır. Uluslararası örgütler ekonomik büyüme ve kalkınmanın yoksullukla mücadelede önemli bir faktör olduğunu kabul etmelerine rağmen, eğitim, sağlık gibi insana dönük yatırımların önemini de kabul etmektedirler. Yani insana dönük yatırımlar olmazsa yoksulluğun azalması veya ortadan kalkması mümkün görülmemektedir. (Zanbak, 2017, s. 212).

Yoksullukla mücadelede birçok ülke insani sermayeye dönük çalışmalar yapmaktadır. Yoksulluğun azaltılmasında toplumun eğitiminde başarı düzeyini artırmanın önemli olduğu belirtilmektedir. Gelir eşitsizliği ve yoksulluğa ilişkin problemleri azaltmak için eğitim politikalarına birçok ülke önem vermektedir. Yoksullukla mücadelede sosyal riskleri azaltmak için kitle eğitim bir araç (Field, Kuczera, ve Pont, 2007, s. 29) haline gelmiş bulunmaktadır. Eğitimle birlikte alt gelir gruplarına yönelik ücretsiz sağlık hizmetlerinin verilmesi, sağlık konusunda bilinçlendirme faaliyetleri gelecek nesiller için faydalı olmaya başlamış bulunmaktadır (Güder ve

Kurtipek, 2010, s. 61). 20. yüzyılın başında yaşanan Dünya savaşları sonrası ülkelerin uluslararası örgütlenme yollarına başvurmaya başladığı bilinmektedir. Ulusların ekonomik, siyasi, toplumsal, güvenlik gibi ortak çıkarlarını korumak amacıyla kurulan uluslararası örgütler, ülkelerin kalkınmalarının önündeki engelleri tespit etmek ve bu engelleri ortadan kaldırmak ya da azaltmak için çalışmalar yapmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler (UN), Dünya Bankası (World Bank), Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik Kalkınma İşbirliği Örgütü (OECD), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), UNICEF ve bunlar gibi birçok kuruluş ulusların ortak çıkarlarını korumak amacıyla kurulmuştur. Bu kuruluşlar tarafından yoksulluğun tespiti, ölçülmesi, ortadan kaldırılması veya azaltılmasına dönük ekonomik, eğitim, sağlık, beslenme ve benzeri alanlarda birçok çalışma yapılmaktadır.

Ekonomik politikaların yanı sıra insana dönük yatırımların yoksulluğu azaltmadığı yönünde eleştirilerde bulunmaktadır. Ekonomik ve insana yatırım bakımından dünyanın birçok ülkesinde zirveler düzenlenmiş, girişimlerde bulunulmuş, dünyada yaşamları boyunca acı ve sefalet içinde bulunan yoksulların sıkıntılarını azaltma taahhüdü verildiği bilinmektedir. Ancak yapılan bu ekonomik, sosyal ve politik girişimler başarısız kalmakla birlikte sorunun daha da alevlenmesine neden olmaktadır. Yapılan girişimler tek başına cesaretlendirici olsa bile, yoksulların geçim kaynağına dönük iyileştirmeler yetersiz olduğu için bu politikalar fayda sağlamamaktadır (Şenkal, 2021, s. 400). Sosyal devlet sistemi kurumsal ve yapısal reformlarla sağlanmaktadır. Sosyal devleti, sosyal ve ekonomik yaşama yön veren, muhtaçları koruyan ve onlara gerekli imkânları sunan şefkatli ve himayeci bir devlettir diye tanımlanabilmektedir. En önemli görevleri vatandaşlarını her türlü ekonomik ve sosyal tehlikelere karşı korumak ve refahını sağlamaktır. Sosyal devlette bazı ön plana çıkan uygulamalar bulunmaktadır. Adil gelir paylaşımının sağlanması, asgari ücret uygulamaları, fırsat eşitliğinin sağlanması, tarımsal ürünlerin desteklenmesi, toprak ve tarım reformlarının gerçekleşmesi, KOBİ'lerin özendirilmesi, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi, enflasyonla mücadelede etkin olunması, işsizlikle mücadele edilmesi, kayıt dışı ekonomi ile mücadele edilmesi, transfer harcamalarının olması, sosyal yardımlar devletin vatandaşlarını ekonomik ve sosyal tehlikelere karşı korumak için uyguladığı yöntemler arasında sayılmaktadır (Öztürk ve Öztürk , 2010, s. 144-145).

Yoksulluk Ve Din

Din ve yoksulluğu, tarih boyunca birbirine sıkı sıkıya bağlı kalmış iki önemli olgu olarak saymak mümkün olabilmektedir. Dinler, bir yandan yoksulluğu manevi bir arınma yolu olarak teşvik ederken, diğer yandan yoksullara yardım etmeyi ahlaki bir yükümlülük olarak görmektedir.

Dinler inanç düzeyi bakımında kendisi için yeterlidir (Manafov, 2022, s. 669). Din ve toplum arasındaki ilişki farklı eğilimler ise son yıllarda çeşitli bölgelerde belirgin bir şekilde ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bazı yerlerde, seküler ve post-seküler düşünceler, dinin kamusal alandaki rolünü sorgulayıp ve değiştirirken, diğer bölgelerde dini normlar ve uygulamalar hala ön planda tutulmaktadır. Bu durum, sosyal statü ve kaynaklara erişimde din temelli çatışmaların ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerin belirginleştiği alanlarda özellikle önem arz etmektedir. Örneğin, Batı Avrupa'daki bazı ülkelerde, İslam azınlıklarının deneyimlediği sosyal eşitsizlikler ve ayrımcılık,

geleneksel olarak Hristiyan olan toplumlarla farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda, dinin eleştirilmesi ve meşrulaştırılması arasındaki karmaşık ilişki, yoksulluk gibi eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri nasıl etkilediğini de yansıtmaktadır. Bazı eleştirmenler, dinin, toplumda var olan eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri meşrulaştırdığını ve güç dengelerini koruduğunu iddia ederken, diğerleri dinin potansiyel bir değişim ve güç kaynağı olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu tartışmalar, dinin sosyal ve ekonomik eşitsizlikler üzerindeki etkilerini anlamak ve toplumsal değişim için potansiyel bir araç olarak kullanımını değerlendirmek açısından önemli görülmektedir (Schweiger, 2019). Dinin toplumdaki rolü ve etkisi, bölgesel, kültürel ve siyasi faktörlere bağlı olarak değişir. Ancak, dinin sadece mevcut düzeni koruyan bir güç olarak değil, aynı zamanda toplumsal değişim ve adalet için bir itici güç olarak da görülmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle, dinin eşitsizlikleri ele almak ve adaleti sağlamak için nasıl kullanılabileceği ve eleştirilebileceği üzerine devam eden tartışmalar önemini korur (Schweiger, 2019). Sosyal psikoloji literatüründe, yoksulluk olgusuna yönelik çalışmaların genellikle yoksulluğun gerçek nedenlerinden ziyade insanların yoksulluğu açıklama ve anlama tarzlarına odaklandığını belirtilmektedir. Bu bağlamda, dini inançların bu açıklama ve anlama tarzları üzerindeki etkisini incelemek oldukça ilginç ve önemli bir konudur. Dini inançlar, bireylerin dünyayı ve yaşam olaylarını anlamlandırma biçimlerini büyük ölçüde şekillendirebilir (Singh, 1989). Bu anlamlandırma da yoksulluğa neden olan atıflar büyük önem taşımaktadır. Yoksulluğun ekonomik sistem, işsizlik ve yoksullara yönelik önyargılar gibi yoksulların kontrolü dışında olan dışsal etmenlere bağlandığı "yapısal atıflar" (structural attributions), yoksulluğun yoksulların kişisel özellikleri ve davranışlarından kaynaklandığını öne süren "bireyci atıflar" (individualistic attributions) (yoksulların çaba eksikliği, yoksullar arasındaki ahlaki çöküntü vb.), ve yoksulluğun kötü şans veya kader gibi faktörlere dayandırıldığı "kaderci atıflar" (fatalistic attributions) olarak adlandırılmıştır (Solak ve Göregenli, 2009, s. 73). Kaderci atıflar ile din arasındaki ilişki, yoksulluğun kabulü ve algılanışı üzerinde etkili olabilmektedir. Birçok dini inanç sistemi, hayatın olaylarını kader veya ilahi irade olarak görebilmektedir, bu da yoksulluğun kaderci bir durum olarak kabul edilmesine yol açabilmektedir. Ancak, aynı dinler genellikle yardımlaşma ve dayanışma öğretileriyle yoksullukla mücadeleyi teşvik etmektedir. Bu nedenle, din hem yoksulluğun kader olarak görülmesini destekleyebilmekte hem de yoksullara yardım etme çabalarını artırabilmektedir.

Yoksullukla Mücadelede Din Ve Manevi Danışmanlık

İslamiyet, Hristiyanlık ve Musevilikte inen kutsal metinler incelendiğinde, yoksullara yardım edilmesi gerektiği, faizciliği yasaklandığı, sosyal adaletin sağlanması gerektiği birçok yerde vurgulanmaktadır (Kur'an-ı Kerim) (İncil) (Tevrat). Özellikle bu konunun da pratikte nasıl uygulandığının daha iyi anlaşılması için, bu konuda ki ayet ve hadislerin fazla olması sebebiyle İslam dini üzerinden konuyu açıklamak faydalı olmaktadır (Schweiger, 2019, s. 2). İslam, yoksullukla mücadelede kapsamlı ve çok yönlü bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yaklaşım hem bireysel hem de toplumsal düzeyde uygulanabilmektedir. İslam zekât, sadaka, fitre, aile ve komşuluk hakkı, vakıf sistemi, faiz yasağı, toplumsal sorumluluk ve sosyal adalet gibi konularda ayet ve hadislerle inanlara uyulması gereken kurallar getirmektedir. Bunları açıklamak gerekirse (Macit, 2008); Zekât, Müslümanlar için zorunlu bir mali ibadettir. Belirli bir miktarın üzerinde serveti olan Müslümanlar, bu servetin belli bir oranını ihtiyaç

sahiplerine vermekle yükümlü tutulmaktadır. Zekât, fakirlerin ihtiyaçlarının karşılanması, toplumsal adaletin sağlanması ve servet dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılması açısından önem arz etmektedir. Zekât, İslam toplumlarında yoksulluğun hafifletilmesi için etkin bir mekanizma olarak kullanılmaktadır. Sadaka, gönüllü olarak verilmekte olup, Müslümanlar arasında yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektedir. Sadaka, zorunlu bir ibadet olmamakla birlikte, hayırseverliğin ve sosyal sorumluluğun bir ifadesi sayılmaktadır. Sadaka, günlük hayatta yoksullara yapılan küçük yardımlardan, büyük hayır projelerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Fitre (Fıtır Sadakası) ise Ramazan ayında, bayram öncesi her Müslüman'ın vermesi gereken fitre, yoksulların bayram ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla verilmektedir. Fitre, toplumsal dayanışmayı artırmakta ve bayram sevincinin toplumun tüm kesimlerine yayılmasını sağlamaktadır. Aile ve komşuluk hakları, İslam'a göre aile ve komşular arasında dayanışmayı güçlü bir şekilde artırmayı sağlamaktadır. Her Müslüman, yakın çevresindeki ihtiyaç sahiplerine yardım etmekle yükümlü tutulmaktadır. Komşulara yardım etmek, onlara iyi davranmak ve ihtiyaçlarını gidermek, İslam'ın toplumsal sorumluluk anlayışının bir parçası sayılmaktadır.

Vakıf sistemi, İslam tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Vakıflar, eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi çeşitli alanlarda hizmet vermek üzere kurulan hayır kurumlarından sayılmaktadır. Vakıf sistemi, toplumun zengin kesiminin servetini toplum yararına kullanmasını sağlamaktadır. Vakıflar aracılığıyla, fakirlere yiyecek, giyecek, barınma ve eğitim gibi temel ihtiyaçlar sağlanmaktadır. Faiz yasağı, İslam ekonomik adaleti sağlamayı ve servetin adil bir şekilde dağıtılmasını teşvik etmektedir. Faiz yasağı, ekonomik sömürüyü ve servetin belli ellerde toplanmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Faizsiz finansman yöntemleri, yoksulların ekonomik faaliyetlere katılımını artırmakta ve adil bir ekonomik sistem oluşturmaktadır. Toplumsal sorumluluk ve sosyal adalet, İslam, toplumsal sorumluluğu ve sosyal adaleti güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Her Müslüman, toplumsal adaletin sağlanması için ve yoksullukla mücadele konusunda sorumluluk taşımaktadır. Bu sorumluluk, sadece bireysel yardımlarla sınırlı kalmaz; aynı zamanda adil yönetim, hukukun üstünlüğü ve sosyal politikaların geliştirilmesini de kapsamaktadır. İslam'ın sosyal ve ekonomik adaleti sağlamak için getirdiği zekat, sadaka gibi ibadetler ve fitre gibi uygulamalar, toplumsal dayanışmayı ve servetin adil bir şekilde dağıtılmasını teşvik etmektedir. Ayrıca, aile ve komşuluk haklarına verilen önem, vakıf sistemi ve faiz yasağı gibi unsurlar da yoksullukla mücadelede İslam'ın benimsediği yaklaşımı desteklemektedir. Bunların yanı sıra, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleriyle de yoksulluğun asli nedenlerinin ele alınması hedeflenmektedir. İslam bu kapsamlı yaklaşım ile yoksullukla mücadelede etkin ve sürdürülebilir çözümler geliştirmeyi desteklemekte ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Yoksulluğun hem yoksul bireyler hem de diğer insanlar tarafından genellikle olumsuz değerlendirilmesi, yoksul bireylerin insan onurunu ve öz saygısını zedelemektedir. İslam'ın teorik öğretileri, bu onur kırılmasını telafi etmekte ve yoksulları psikolojik olarak desteklemektedir. İslam, yoksulluğu anlamlandırarak ve bazen meşrulaştırarak, yoksul bireylerin bu durumla başa çıkmalarına yardımcı olmaktadır. Dinin sağladığı bilişsel sermaye, yoksulluğun olumsuz etkilerini hafifletici ve gelecekteki yaralanmalara karşı koruyucu bir rol üstlenmektedir. Yoksul insanların dini söylemlerinde bu işlevsellik açıkça görülmektedir. Din, sosyal bilişte ve pratikte "fakirlik" (maddi yoksunluk) ile "hakirlik" (aşağılanma) arasında olması gereken mesafeyi korumakta etkili olmaktadır. Ancak, dinin bu işlevi diğer sosyoekonomik ve kültürel

şartların etkisiyle sınırlı kalmaktadır. Din, tek başına yoksulluğun tüm olumsuz etkilerini ortadan kaldıramaz ve bazen beklenmedik sonuçlar doğurabilir. Sonuç olarak, din yoksullukla mücadelede önemli bir psikolojik ve sosyal destek sağlamakta, ancak bu desteğin etkili olabilmesi için diğer sosyoekonomik ve kültürel faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir (Macit, 2014, s. 114). Toplumsal düzeyde dinin sosyal dayanışma ve sosyal adaleti sağlamayı teşvik etmesi ve bireysel düzeyde çalışma ve tüketimi dengede tutmayı tavsiye etmesi, dolaylı olarak yoksullukla mücadele yöntemleri olarak değerlendirilebilir (Yenen, 2015, s. 102).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca varlığını sürdüren ancak Sanayi Devrimi ile birlikte yapısal etkileri daha görünür hale gelen küresel bir sorundur. Güncel yaklaşımlar yoksulluğun yalnızca maddi kaynak yetersizliği olmadığını; bireyin psikolojik dengesini ve sosyal iyi oluşunu sarsan çok boyutlu bir mahrumiyet hali olduğunu kanıtlamaktadır. Araştırmalar, yoksulluk ile ruh sağlığı sorunları arasında çift yönlü bir etkileşim olduğunu, yani yoksulluğun psikolojik bozukluklara zemin hazırlarken mevcut ruhsal sorunların da yoksulluğu derinleştirdiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, yoksullukla mücadele stratejileri salt ekonomik makro tedbirlerle sınırlı kalmamalı; bireyin dayanıklılığını artıracak psikososyal ve manevi destek mekanizmalarını da içermelidir. Toplumsal eşitsizliklerin sağlık üzerindeki tahribatını minimize etmek adına daha kapsamlı ve kapsayıcı politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Devletin ulusal sağlık stratejileri geliştirirken, özellikle dezavantajlı grupların ruh sağlığını korumaya yönelik manevi temelli uygulamaları da sürece dahil etmesi stratejik bir öneme sahiptir. Din ve manevi danışmanlık disiplini, yoksullukla mücadelede sağıltıcı bir aktör olarak konumlandırılabilir. Dinlerin yoksulu koruma, sosyal adaleti tesis etme ve toplumsal dayanışmayı teşvik etme yönündeki güçlü doktrinleri, bu mücadelede önemli bir motivasyon kaynağıdır. İslam geleneğinde yer alan zekât, sadaka ve fitre gibi mali ibadetler, servetin yeniden dağılımı yoluyla yoksulluğun hafifletilmesine somut katkılar sunmaktadır. Ayrıca dinin sunduğu anlam dünyası (bilişsel sermaye), bireylerin kriz anlarında stresle başa çıkma becerilerini geliştirmekte ve psikolojik dirençlerini artırmaktadır. Bu bağlamda, manevi danışmanlık hizmetlerinin yoksullukla mücadelede etkin bir araç olarak kullanılmasına yönelik şu öneriler geliştirilmiştir:

Manevi Danışmanlık Merkezlerinin Kurulması: Dezavantajlı bölgelerde psikolojik ve manevi desteği birleştiren, yoksul bireylerin kolayca erişebileceği merkezler ihdas edilmelidir.

Destek Programlarının Sistematik Hale Getirilmesi: Zekât ve sadaka gibi geleneksel yardımların, toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde daha organize ve sürdürülebilir sistemler üzerinden dağıtılması sağlanmalıdır.

Eğitim ve Kapasite Geliştirme: Din görevlileri ve manevi danışmanlar, yoksulluğun psikolojik etkileri ve modern başa çıkma yöntemleri konusunda özel eğitime tabi tutulmalıdır.

Psikososyal Müdahale Programları: İnanç temelli teknikler ile klinik danışmanlık yöntemlerini harmanlayan, bireylerin stres yönetimini ve motivasyonunu artıracak özel programlar uygulanmalıdır.

Kurumsal İşbirliği: Manevi danışmanlık hizmetleri ile resmi sosyal hizmetler arasında eşgüdüm sağlanarak, bireylere hem maddi hem de manevi yönden bütüncül bir destek sunulmalıdır.

Toplumsal Duyarlılık ve Gönüllülük: Dini bayramlar ve özel günler gibi toplumsal hassasiyetin arttığı dönemler, yardım kampanyaları ve gönüllülük faaliyetleri ile toplumsal dayanışma ağlarını güçlendirmek için bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Yoksullukla mücadele tek boyutlu bir iktisadi faaliyet değil; sosyal, psikolojik ve manevi katmanları olan kolektif bir sorumluluktur. Ekonomik refahı artırmaya yönelik politikaların manevi destek sistemleriyle tahkim edilmesi, daha adil, sağlıklı ve toplumsal barışı tesis etmiş bir toplum yapısının inşasına hizmet edecektir.

KAYNAKÇA

- Alkire, S., & v.d. (2020). *Charting pathways out of multidimensional poverty: Achieving the SDGs*. UNDP.
- Arabacı, R. Y. (2017). Yoksulluğun kavramsal çerçevesi. Ç. Özdemir & E. İslamoğlu (Ed.), *Gelir dağılımı ve yoksulluk* içinde (ss. 143-160). Seçkin Yayıncılık.
- Aydın, S., & Eren Çaşkurlu. (2013). *Kamu maliyesi*. Gazi Kitabevi.
- Aykaç, M., Dağdemir, Ö., & Gündoğan, N. (2019). *Gelir dağılımı ve yoksulluk*. Anadolu Üniversitesi.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye'de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları*, (59), 89-132.
- Dinler, Z. (2003). *İktisada giriş*. Ekin Kitabevi.
- Field, S., Kuczera, M., & Pont, B. (2007). *No more failures: Ten steps to equity in education*. OECD Publishing.
- Gedikli, A. (2010). Küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk olgusu ve mücadele yolları. *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu* içinde (ss. 331-350). T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Güder, G., & Kurtipek, R. (2010). Yoksullukla mücadelede beşeri sermayenin artırılması ve bölgesel sosyal kalkınmanın sağlanması: Sosyal Destek Programı (SODES) örneği. *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimler ve Yeni Fikirler* içinde (ss. 57-67). T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı. (t.y.). *Merkezi yönetim bütçe istatistikleri*. <https://muhasabat.hmb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-istatistikleri>
- Hulme, D., Moore, K., & Shepherd, A. (2001). *Chronic poverty: Meanings and analytical frameworks* (CPRC Working Paper No. 2). Chronic Poverty Research Centre.
- İncil. (t.y.). <https://gospelhub.net/tr/Words/incil.pdf> (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).
- Karacan, R. (2017). *Kapitalist ekonomide gelir dağılımı ve yoksulluk (Türkiye örneğiyle)*. Yalın Yayıncılık.
- Karadeniz, H. (2017). Yoksulluğun nedenleri. M. Özdemir & E. İslamoğlu (Ed.), *Gelir dağılımı ve yoksulluk* içinde (ss. 161-181). Seçkin Yayıncılık.
- Kur'an-ı Kerim*. (t.y.). https://webdosya.diyaret.gov.tr/kuran/kuranikerim/dosyalar/document/kuran_meal.pdf (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).
- Macit, M. (2008). Sivil toplum ve dinsel ekseninde yoksullukla mücadele. *Ekev Akademi Dergisi*, (37), 61-72.

- Muhasebat Genel Müdürlüğü. (2021, 5 Mayıs). *Genel bütçe gelirlerinin iller itibariyle tahakkuk ve tahsilatı 2004-2019*. <https://muhasabat.hmb.gov.tr/genel-butce-gelirlerinin-iller-itibariyle-tahakkuk-ve-tahsilati-2004-2019>
- Murali, V., & Oyebode, F. (2004). Poverty, social inequality and mental health. *Advances in Psychiatric Treatment, 10*(3), 216-224.
- OECD Data. (t.y.). *Income inequality*. <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm> (Erişim tarihi: 13 Mayıs 2021).
- Oktik, N. (2008). Yoksulluk olgusuna kavramsal ve kurumsal bakış. N. Oktik (Ed.), *Türkiye'de yoksulluk çalışmaları* içinde (s. 25). Yakın Kitabevi.
- Öncel, M., Çağan, N., & Kumrulu, A. (1985). *Vergi hukuku*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Öztürk, M., & Çetin, I. (2009). Dünyada ve Türkiye'de yoksulluk ve kadınlar. *Journal of Yasar University, 4*(16), 2661-2698.
- Öztürk, N., & Öztürk, Y. (2010). *Yoksullukla mücadelede sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları*. Palme Yayıncılık.
- Sarısoy, İ., & Koç, S. (2010). Türkiye'de kamu sosyal transfer harcamalarının yoksulluğu azaltmadaki etkilerinin ekonometrik analizi. *Maliye Dergisi, 158*, 326-348.
- Sosyal Koruma Kalkanı. (t.y.). *Sosyal koruma kalkanı*. <https://covid19.ailevecalisma.gov.tr/> (Erişim tarihi: 14 Mayıs 2021).
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2014). *Onuncu kalkınma planı*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/10_Vergi.pdf (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2021).
- Şeker, M. (2021). *Kamu maliyesi*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/kamumaliyesi.pdf>
- Şenkal, A. (2021). *Yoksulluğun politik ekonomisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şenses, F. (2004). Yoksulluğun küreselleşmesi mi? Küreselleşmenin yoksulluğu mu?. *Toplum ve Hekim, 19*(1), 13-18.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk*. İletişim Yayınları.
- Taşdemir, G. (2014). Yoksulluğun ruh sağlığı üzerine etkileri. *International Journal of Human Sciences, 11*(1), 74-88.
- Tevrat. (t.y.). <http://nazenin.biz.tr/wp-content/uploads/2015/05/Tevrat-unicode.pdf> (Erişim tarihi: 10 Mayıs 2024).
- Tireli, M. (2009). *Küreselleşme ve yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası göstergeleri ışığında bir analiz* (Uzmanlık Tezi). T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- TÜİK. (2019). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması*. TÜİK.
- TÜİK. (2021). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçları, 2020*. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33671>
- TÜİK Biruni. (t.y.). *Merkezi dağıtım sistemi*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> (Erişim tarihi: 1 Temmuz 2023).
- Yar, F. (2015). *Türkiye'de gelir dağılımı ve yoksulluk*. Toplum ve Ekonomi Çalışmaları Merkezi.

Zanbak, M. (2017). Yoksullukla mücadele yöntemleri. M. Özdemir & E. İslamoğlu (Ed.), *Gelir dağılımı ve yoksulluk* içinde (ss. 211-226). Seçkin Yayıncılık.

Etik Metni: “Bu çalışma etik kurul onayı gerektirmeyen bir çalışmadır.” “Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir.

Yazar(lar)ın Katkı Oranı Beyanı: Yazarın katkı oranı %100'dür.

KATKI ORANI	KATKIDA BULUNAN YAZAR(LAR)
Fikir ve Kavramsal Örgü	Murat Kaymaz
Literatür Tarama	Murat Kaymaz
Yöntem	Murat Kaymaz
Veri Toplama	Murat Kaymaz
Verilerin Analizi	Murat Kaymaz
Bulgular	Murat Kaymaz
Tartışma ve Yorum	Murat Kaymaz

Finansal Destek: Bu çalışmanın yazım sürecinde katkı ve/veya destek alınmamıştır.

Bilgilendirilmiş Onam Beyanı: Çalışmada onam formu gerekmemektedir.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Bu bölümde verilerin kullanılabilirliğine ilişkin bilgilere yer verilmelidir.

Çıkar Çatışması: Yazarın herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu eser CC BY (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr>) ile lisanslanmıştır.

Sorumluluk Reddi/Yayıncı Notu: Tüm yayınlarda yer alan ifade, görüş ve veriler yazar(lar) ve katkıda bulunan(lar)ın görüşleridir. IJOEEC ve/veya editör(ler), içerikte belirtilen herhangi bir fikir, yöntem, talimat veya üründen kaynaklanan kişiler veya mülke yönelik zararlardan ve ihlallerden sorumlu değildir.